

Gondolatok Nagy Károly Zsolt könyvéről és Kunkovács László munkásságáról

Kunkovács László megkerülhetetlen és múlhatatlan értéket teremtett a fotóművészet és a néprajz területén. Az MMA Kiadó sorozatának külső megjelenésében nagyszabású, belbecsben remekbe szabott kötete méltó az életmű alkotójához. A monografikus tanulmány szerzője, Nagy Károly Zsolt, a könyvtervező, Németh János, a szerkesztő, Palojtay Kinga, a munkájukat segítők tudásuk legjavát adva együtt munkálkodtak ezen a különleges könyvön.

„Ne felejtsük el az egészszet!” – Prokopp Mária művészettörténész lényeglátó iránytűjével érdemes közelítenünk a fotóművész pályájához, ha kellő mélységben szeretnénk látni és érteni. Sokoldalú alkotóról van szó, akinek „besorolhatatlanságát” mindig is elfogadták a legjelentősebb pályatársak és értelmezők.

Kunkovácsnak százhatvan kiállítással, tíz könyvvel, számos magyarországi és eurázsiai kutatóúttal, tizennyolc nép felkeresésével a háta mögött már nem kérdés az „elhelyezhetetlensége” (Nagy Károly Zsolt). Igaz, hogy intézményi betagozódása nem jött létre, és ellentmondásos volt a beérkezéséhez vezető út. Miután letette az asztalra a *Pásztoremberek* és a *Világjelek*-kötetet, még idejében teljessé lett az elismerése. Bicskei Zoltán át is tekintette, milyen sok művészeti ágra, alkotóterületre hatott és hat inspirálóan Kunkovács László világlátása.

A néprajzi tárgyú fényképezés lehet kutatás és gyűjtés is. Dokumentum volta mellett létrejöhet fotóművészeti alkotás, ha együtt jár a művészi tehetséggel. Ez a sokoldalúság Kunkovács László életművének a lényegéhez tartozik; innen az a szinte zavarba ejtő gazdagság, ahogy fényképeit nézve egyre újabb és mélyebb rétegek nyílnak meg előttünk.

Nagy Károly Zsolt a kulturális antropológiának és a fotográfának is szakértője. Monografikus tanulmányában végigvezet a pályán. Ezt követi a könyv közel kétszáz oldalas, lenyűgöző fotóalbum része, amely után példaértékű szemelvényválogatás avat be a fotóművésztől szóló tanulmányokba. Összességében közel félezer írás jelent meg Kunkovácsról. A kiállítás-, film- és válogatott szakirodalom-jegyzék forrásértékűvé avatja a kötetet a későbbi korok kutatói számára is.

A monográfus tiszteletre méltó olvasottsággal-főlkészültséggel rajzolja meg a fotóművész pályáját, elemzi munkásságát. Válogat és beemel vallomásaiból, egyensúlyt teremtve az írott dokumentumok és a képek között. Meg-

állapítja a meghatározó pontokat, a korszakokat a kezdetektől napjainkig. Kerek egészet kapunk.

Az endrődi indíttatás sokkal jelentősebb, mint ahogy itt megjelenik, jóllehet rokonszenves mértéktartás a szakírótól: ami nem „felségterülete”, oda nem lép be. Ugyanakkor részletesen elemzi Békés megye történetét, néprajzát. A szegedi, pályaalakító időszakot alaposan bemutatja. Kunkovács László írásaiból, vallomásaiból azokat a részeket emeli be, amelyek valóban a leghívebben hordozzák a fotográfus törekvéseit. Ez a kötet egyik nagy érdeme.

A monográfus a művész tizennyolc-húsz fő témája köré rendezi az anyagot, a pályarajzba helyezve. Nyilván válogatni kellett, s Nagy Károly Zsolt jó néhányat fotográfusszemmel eleméz és értelmez. Fontosak a szakmai szempontok, az életmű fotográfusi számbavétele.

Számunkra az *Apám*, a *Korpusz*, *Kecskés István balmazújvárosi parasztember arca*, a *pásztorportrék*, a *Kisfiú a kur-*

Jászai Csaba,
Kunkovács
László
a pankaszi
műemlék
harangláb előtt,
1972
© Jászai Csaba

gánon, az Iramló szarvasok, az ősepítmények, a magyar és a távoli, rokontudatú népek szokásait megörökítő felvételek és portrék képviselik leginkább Kunkovács László világát.

Az archaizmusok máig élő üzenetek – „megmaradtunk, itt vagyunk”. Emberek, tárgyak a természet ölelésében, attól elszakíthatatlanul. Mélység és magasság, tágasan – térben és időben. Ez a tágasság testvére az egységben látásnak; végig is vonul az életművön. Tudósít egy olyan, elmúlófélben levő világról, amelynek máig nyoma van, de új összefüggések felismeréséhez is utat nyit. Jó néhány, a néprajz tárgykörébe tartozó szokást, használatba vett tárgyat, munkafolyamatot Kunkovács fotózott le elsőként.

Megörökítőnek tartja magát elsősorban, jöllehet a dokumentálás során fotóművészeti alkotást hozott létre. Sosem maga az esztétikum a cél. Emeljük ki, hogy írásai-ban nem állít megkérdőjelezhetetlen következtetéseket. Sőt! Kérdez. Fölvet kérdéseket. Egyetlen, máig nyitott diskurzust nem zár le a néprajz területén (tudomásunk szerint a sziklavésetek kapcsán sem). Íráskészséggel is rendelkezvén, esetenként megosztja benyomásait, gondolatait, de ez még nem mítoszeremtés.

Az építészeti archaikus formák léte és továbbélése pedig olyannyira nem mítosz, hanem valóság, hogy bekerült

az egyetemi építészeti oktatásba. A Kunkovács alkotta szó, az „ősepítmények” néven lett tantárgy. Sok évtizede tudott, hogy Makovecz Imre és Csete György nagyra becsülte Kunkovács László munkásságát.

Nagy Károly Zsolt könyvének fotóalbum részében elmélyedve egységben látjuk a témaköröket. A képek hatása, így együtt, megsokszorozódik. Annak is ad újat, aki évtizedek óta követi az alkotó pályáját. A Kunkovács által jegyzett kötetektől eltérően itt a képek címei nem a tőle megszokott „miniesszék”, hanem igen tömör, puritán képaláírások.

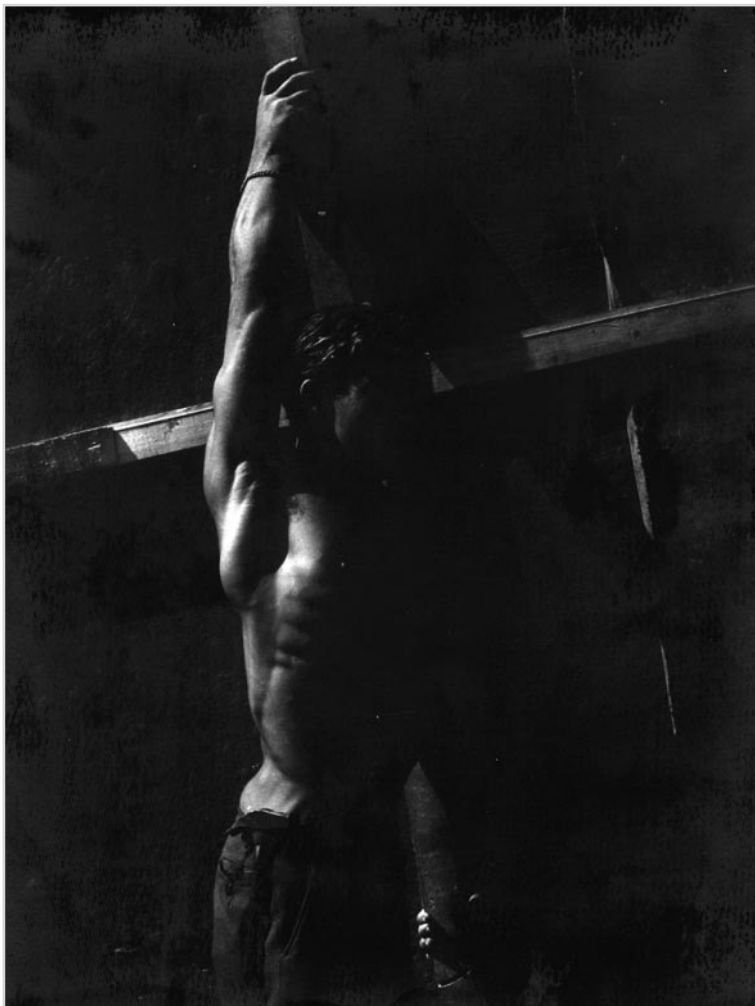
A portrék rendkívüli erejűek. Honnan ez az expresszivitás? Mitől „szólalnak meg” a tekintetek? 2024 januárjában, a pásztorokról mesélve hangzott el Kunkovácstól ez a mondat: „Szerettem közöttük lenni.” Mint Erdélyi Zsuzsanna a „kis öregasszonyaim” között; emlékszünk az archaikus népi imák megtalálására. Jelentős néprajzi eredmények mindig erről a tőről sarjadnak. Folkloralkotásokról, „átlekesített” tárgyakról – csak így születhet valami igazi. Erdélyi Zsuzsanna eljött Kunkovács László könyvbemutatóira, tudta munkamódszerét, méltatta képeit.

A mai néprajzosok is a részt vevő megfigyelést, a beleérző odafordulást, a kölcsönösséget tartják a legfontosabbnak. Sok idő, több hónapos együttlét, empátia és

Kunkovács
László,
Dobóhálóval
a Bodrogon,
1987
© Kunkovács
László

Kunkovács
László,
Korpusz,
1964,
Szeged
© Kunkovács
László

megszolgált bizalom, befogadottság kell ahhoz, hogy egy ember megnyíljon egy másik ember – történetesen a kutató, a fotográfus – számára. Megjegyzem: a legújabb Kalotaszeg-kutatások is így hoztak átütő eredményeket. A néprajzi fotós is hasonló utat járt be korábban. Az előzetes, „láthatatlan” előmunkálatok után születtek meg azok a képek, amelyeket a fotóművész képes volt megragadni. Így lehetünk sűrű pillanatok tanúi. Újra és újra meg kell néznünk Csósz Sándor, Zoltán Albert, Fekete Miklós, Deli Sándor arcát.

Kunkovács Lászlót – írásaiban is szól erről – mindig hajtotta a mélységkeresés. Mi van a képeken túl? Egy kü-

lönleges látású alkotó és egy őszinte, sorsát-lelkületét megmutatni hajlandó ember együtt hoz létre valamit. Aki csak „jó képeket” akar csinálni, annak sosem lesznek ilyen fotói. A helyszínen töltött hetek, a szabad ég alatti alvások, az estébe nyúló beszélgetések a portrék ihletői. Így lettek sokatmondók a tekintetek, amelyekről sok jót, szépet írtak már a korábbi méltatók. E háttérrel, ezekről a kevésbé érintett vonatkozásokról feltétlenül érdemes szólnunk.

A tágasság benne van a fotók egymásmellettségében, az oldalpárokban is. Kilométerek ezrei választják el a hortobágyi pásztort és az altaji „magabíró” asszonyt, a kazak lovas. Mind az emberi méltóság, tartás örökbecsű megjelenítései, a „Világjelek” léptékében. A *Kisfiú a kurgánon* széttárja a karját, összekapcsolódik a parányi és a világ-egész. Sajátos költőiség van jelen a fotóművész sok nagyszerű művén. Ebben is rokon vonásokat fedezhetünk fel a szintén sokoldalú, sokműfajú Bicskei Zoltán alkotásaiban, különösen a filmeket tekintve.

Nagy Károly Zsolt a tanulmánya lezárásaként a tanító metaforához tér vissza. Ezt részben igaznak, részben kevésnek tarthatjuk. Lehet-e „összegezni” ilyen hatalmas anyagot felölelő, kiemelkedő életművet? Aligha. Számba venni jelentőségét igen; ez meg is történik. Néhány fontos kérdést más hangsúlyokkal látunk. Nem baj; szakíróként tudjuk, az értelmezések változhatnak – a művek maradnak. Ahogy Fekete Jóska, a táltos tudású pásztor tengerenyi, megörökítésre érdemes történetét az évek során sem lehetett Kunkovács Lászlónak összeszednie, úgy vagyunk mi is az ő munkásságával. Közelítünk, amennyire tudunk. De itt vannak a művészi fotók – és azok mind megmaradnak. Kortalanul.

Táj és ember, múlt és jelen kapcsolatának, egységének a tanúivá válunk. A nemzet művésze valóban a mélyen megélt és megértett tárgyi-szellemi örökség részesévé avat azáltal, hogy értékeit elérhetővé és átélhetővé teszi művészete erejével. Két nagy néprajzkutató, Domokos Pál Péter és Lükő Gábor portréja tekint ránk a fotóalbum valóságában és szellemi jelenlétben egyaránt.

Igaza van Kunkovács Lászlónak: „Sokat írtak már rólam...” Munkásságának alapos, átfogó, arányaiban egyensúlyt teremtő gazdag bemutatása olyan alpművé teszi e könyvet, amely a további megismerésnek, értelmezésnek útjait is megnyitja nézők, olvasók, kutatók számára.

Kunkovács
László,
Kecskés István
parasztember,
1980,
Balmazújváros
© Kunkovács
László